

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перша проректорка
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Ірина КОВТУН

2021 р.

ВИСНОВОК

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова щодо дисертаційного дослідження **КОЗЯР Галини Володимирівни** на тему **«Соціальна відповідальність як імператив правової держави»**, поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, затвердженої вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 23 жовтня 2019 року (протокол № 3)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару
кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
від 15 вересня 2021 року

ПРИСУТНІ:

завідувач кафедри теорії та історії держави і права, доктор історичних наук, професор Місінкевич Л. Л. (*головуючий на засіданні*), професор кафедри теорії та історії держави і права, кандидат історичних наук, доцент Стеньгач Н. О., професор кафедри теорії та історії держави і права, кандидат історичних наук, доцент Тополь Ю. О., професор кафедри теорії та історії держави і права, доктор юридичних наук, професор Вовк В. М., доцент кафедри теорії та історії держави і права, кандидат юридичних наук Мельник Н. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Олійник У. М.; асистент кафедри Оксанюк О.А.

Запрошені для участі у засіданні кафедри теорії та історії держави і права з правом вирішального голосу: ректор університету Омельчук О. М., доктор юрид. наук, проф.; завідувач кафедри трудового, господарського та земельного права наук Костяшкін І. О., доктор юрид. наук; професор кафедри кримінального права та процесу Налуцишин В.В., доктор юрид. наук, проф.; завідувач кафедри цивільного права та процесу Гринько С.Д., доктор юрид. наук, проф.

З присутніх – 5 докторів юридичних наук та 4 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

завідувача кафедри теорії та історії держави і права, докт. юрид. наук, професор Місінкевича Л. Л., який повідомив присутніх про те, що Козяр Галина Володимирівна 1982 року народження, у 2004 році закінчила Тернопільську академію народного господарства за спеціальністю «Економічна кібернетика» та здобула повну вищу освіту за спеціальністю спеціаліста з економічної кібернетики. З грудня 2005 року по лютий 2019 року працювала у ТзОВ «Залісся», на посаді економіста/програміста. З 2019 року по сьогоднішній день є аспіранткою кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. У 2020 році закінчила Львівський державний університет внутрішніх справ за спеціальністю «Психологія» і здобула кваліфікацію бакалавра психології управління у соціальному середовищі. Сьогодні є здобувачем другого рівня вищої освіти Львівського державного університету внутрішніх справ за спеціальністю «Психологія». Нині працює помічником-консультантом на громадських засадах народного депутата України.

Тема дисертаційного дослідження «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» була затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 23 жовтня 2019 року (протокол № 3).

Науковий керівник – професор кафедри адміністративного та інформаційного права Національного університету «Львівська політехніка», доктор юридичних наук, доцент Бліхар Марія Миронівна.

Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., у межах науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права «Теоретико-історичні проблеми розвитку держави і права» на 2017–2023 роки (номер державної реєстрації 0117U000103), що є частиною наукової теми Хмельницького університету управління та права «Управлінські та правові засади

забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

СЛУХАЛИ:

виступ аспірантки Козяр Г. В., яка доповіла присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтувала актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначила мету та завдання дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлила методологічну основу дисертації, охарактеризувала ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклала основні результати дослідження та сформулювала висновки і рекомендації, відповіла на запитання науково-педагогічних працівників кафедри.

Зокрема вона зазначила, що сучасна держава характеризується передусім тяжінням до антропоцентризму, визнання людини найбільшою цінністю, прагненням до практичного, а не лише декларативного забезпечення її основних прав і свобод, зменшення контролю держави над людиною, створення ефективних механізмів для можливості управління державою, участі кожного в ухваленні важливих загальнодержавних рішень, що стосуватимуться безпосередньо життя і діяльності людини.

Заразом держава як об'єднання людей передбачає їх співіснування за встановленими правилами (законами), які допомагають гармонізувати життя людей у спільноті. Закони сприяють забезпеченню рівності людей, наданню їм певних прав і свобод, виступають гарантіями отримання благ. Сама ж людина має неухильно дотримуватися вимог, встановлених законами, адже право однієї людини закінчується там, де воно починає порушувати право іншої людини. Цей принцип рівності гарантує кожному однакові права і свободи.

Такі кроки державної влади, що наближують державу до людини, вимагають від самої людини постійного вдосконалення задля вироблення власної позиції, обґрунтованої точки зору на події, що розгортаються; формування на основі виховання, здобутого досвіду, наявних знань системи морально-етичних цінностей, якою людина послуговуватиметься в повсякденному житті; соціальної відповідальності, тобто готовності людини відповідати не тільки за себе чи свою сім'ю матеріально або морально, а й за власні вчинки як члена спільноти людей, громадянина конкретної держави, здійснюючи вибір, бути готовим відповідати за його наслідки.

Сьогодні у світі одна за одною виникають ситуації, владнати які виявляється дуже складно, навіть попри об'єднання міжнародних зусиль, взаємодопомогу держав. Єдино правильним шляхом вирішення кризи ми вбачаємо підвищення рівня соціальної відповідальності. Однак така відповідальність має бути взаємною: держави щодо людини та людини відносно держави. Саме завдяки такій «співпраці» людини і держави ми

зможемо щонайефективніше подолати виклики та мінімізувати ризики, які виникають у зв'язку з розвитком суспільства і держави.

Доцільно також, у межах обґрунтування задекларованої в темі дисертаційного дослідження наукової проблеми, зазначити, що формувальний вектор впливу належить все-таки державі, оскільки саме вона володіє повним спектром правового інструментарію, покликаною реалізовувати державну політику щодо розробки соціальних цілей та завдань соціальної політики. Безумовно, держава, у правових межах, здатна зобов'язати громадян як учасників правовідносин вирішувати ті чи інші соціальні завдання, формулювати базові засади і рамки соціальної політики. Заразом, на нашу думку, не достатньо лише задекларувати в Основному законі держави соціальний напрям її розвитку як норму-ціль. Набагато важливіше запропонувати конкретний механізм реалізації власної соціальної політики, можливо, саме так і виглядає найбільш повне і правильне визначення соціально відповідальної держави.

У цьому контексті феномен соціальної відповідальності має важливе значення для розвитку людини, суспільства та держави, адже є однією з основ правового виховання особистості. Світоглядні концепти, такі як виховний вплив соціальної відповідальності на людину, її перспективність, здатність виступати засобом державо- і правотворення; можливість виражати ступінь сприйняття / несприйняття діяльності держави, її інституцій населенням; бути одним із мотивів правомірної поведінки, є детермінацією правового виховання і, головне, що ми обґрунтовуємо в дисертації, – є квінтесенцією, внутрішнім імперативом правової держави європейського зразка.

Це свідчить про те, що проблематика впливу соціальної відповідальності на формування саме правової держави є значущою темою і для науковців (з різних галузей науки), і для практиків (юристів, політиків, економістів та ін.), зважаючи на те, що цей принцип безпосередньо впливає на всі без винятку виміри відносин і практику.

Відповідно до поставлених у роботі завдань було зроблено такі висновки, які виносяться на захист.

Здобувачем встановлено, що вивчення теоретико-правових проблем дослідження філософської парадигми соціальної відповідальності у структурі формувальних засад правової держави дало змогу з'ясувати стан наукового дослідження соціальної відповідальності як імперативу правової держави та обрати методологію для подальшого наукового дослідження. Відтак сформульовано визначення поняття «соціальна відповідальність». Соціальна відповідальність – це імператив правової держави, який забезпечує безперервність її функціонування, здійснюючи прямий вплив на соціальну систему суспільства шляхом залученості більшої частини населення та самої держави до усвідомленої готовності брати відповідальність за наслідки своїх дій. Оскільки соціальна відповідальність є імперативом правової держави, то вона передбачає взаємну відповідальність держави перед суспільством та суспільства перед

державою. Саме взаємна відповідальність людини і держави в соціальній сфері сприятиме розв'язанню багатьох уже наявних у державі й суспільстві проблем (передусім соціального характеру) та допоможе знизити ризики появи нових проблем, пов'язаних із розвитком суспільства й держави.

Також, було констатовано, що якнайповніше дослідження соціальної відповідальності як імперативу правової держави можливе тільки за умови поєднання загально-філософських методів і підходів та власне правових. Це дає змогу не тільки ґрунтовно дослідити це поняття, а й виявити теоретико-правові проблеми дослідження філософської парадигми соціальної відповідальності в структурі формувальних засад правової держави. На основі проведеного дослідження ми з'ясували, що такими засадами є: 1) онтологічна (вивчення соціальної відповідальності як феномену суспільного буття); 2) гносеологічна (дослідження темпоральної визначеності соціальної відповідальності); 3) праксеологічна (вплив соціальної відповідальності на правосвідомість, праворозуміння, правову культуру та правову поведінку людини). У роботі застосовано чотирирівневу методологічну структуру дослідження соціальної відповідальності як імперативу правової держави, відповідні принципи, підходи та прийоми пізнання. Відтак науково обґрунтовано використання конкретних методів дослідження, що дало змогу сформулювати визначення поняття «соціальна відповідальність», виділити його характерні ознаки та функції.

За результатами проведеного дослідження дисертантом доведено, що сучасна концепція соціальної відповідальності ґрунтується на двох основних теоріях: американській, яка зводиться переважно до розуміння вузького сенсу соціальної відповідальності (корпоративної відповідальності), та європейській, суть якої полягає в широкому розумінні відповідальності та поділі її суб'єктів на індивідуальні і колективні особи. Жоден із підходів не покликаний поляризувати ідейне наповнення соціальної відповідальності, тож обидві концепції розглядають соціальну відповідальність як взаємовідносини між особою та колективом, суспільством з погляду свідомого здійснення взаємних вимог один до одного; відносини узалежнення людини від того чи іншого чинника, що вона сприймає ретроспективно або перспективно як основу для ухвалення рішень і вчинення діянь, які безпосередньо чи опосередковано спрямовані на прийняття рішень. Відтак, було обґрунтовано структуру соціальної відповідальності: а) усвідомлення необхідності діяти у злагоді зі суспільними вимогами й нормами як соціальними цінностями; б) усвідомлення своєї соціальної цінності й суспільної ролі; в) передбачення результатів вибору, рішень та дій; г) критичність і постійний контроль за своїми діями; д) прагнення до самореалізації; е) самоаналіз та самооцінка; є) готовність оцінювати свої дії; ж) соціально відповідальна діяльність. Як видається, соціально відповідальна поведінка виникає на одному із завершальних етапів, є ідеальним акмеологічним витвором зрілої індивідуальної чи колективної особи. Щодо рівнів

соціальної відповідальності, то їх можна відобразити у вигляді переліку напрямів, перший з яких вказує на особу, що є соціально відповідальною; другий – на того, перед ким особа є соціально відповідальною: за власну персону, за колектив в цілому і кожного окремого члена колективу; третій узагальнює особисту соціальну відповідальність людини як відповідальність за власні поведінкові акти та діяльність, за поведінкові акти та діяльність соціальної спільноти, до якої ця особа активно чи пасивно долучається.

Також, здобувачем під час дослідження встановлено, що значним поступом у сфері становлення високого рівня та прямування до акме й ідеалу соціальної відповідальності варто вважати феномен самоуправління, що володіє трьома основними групами функцій. Перша з них пов'язана із синергетичним аспектом й охоплює самоорганізацію, самодіяльність, саморегулювання та самоконтроль; друга стосується суспільної сфери (належність влади колективу, її здійснення колективом безпосередньо або делеговано); третя торкається феномену політичного (всезагальна участь громадян в управлінні, провідна роль представницьких органів влади). Такий стан речей дає підстави стверджувати, що найбільш наближеним до соціальної відповідальності є якраз інститут самоуправління (зокрема локального, громадського), тимчасом як інститут демократії загалом, як вид демократичного режиму, має фоновий, уможлиблювальний характер.

Поміж іншого, досліджено, що соціально відповідальна поведінка завжди є темпорально визначеною. Темпоральна визначеність соціальної відповідальності – це універсальна міжрівнева категорія, яка виражає період тривання конкретної дії, спрямованої на розв'язання актуальних соціальних проблем, що існують у суспільстві та державі. Темпоральна визначеність соціальної відповідальності у правотворенні та державотворенні, з одного боку, обмежує те чи інше поняття, явище у часі, встановлюючи для нього певні рамки, а з іншого – дає можливості для розвитку в хронотопі.

Соціальна відповідальність являє собою концепцію, центром якої є людина. Антропологічна концепція соціальної відповідальності – складна динамічна система знань про соціальну відповідальність та роль у ній людини, суть якої полягає в залученні до соціально відповідальної поведінки щоразу більшої кількості людей та держав вирішення задля розв'язання актуальних проблем глобалізованого світу та створення умов для недопущення їх появи в майбутньому.

Відтак, встановлено, що аналіз інтенційної складової дає вказівку з метою всебічного аналізу осмислити також категорію інституційної та атрибуційної детермінацій. Інституційні чинники характеризуються дією соціальних норм за допомогою загальносоціальних (неофіційні чинники) та власне правових засобів (офіційні чинники). Існують також і внутрішні детермінаційні фактори, що зумовлюють рівень соціальної відповідальності (їх ще називають атрибуційні фактори) і складаються з

трьох гіпотез: адекватного розуміння соціальної поведінки особи, правильної інтерпретації мотивів людської поведінки та визначення кореня походження соціальних подій, виявлення схожостей та закономірностей. Важливим аспектом атрибуційних інтерналій є те, що вони є внутрішніми інтерналіями, на протипагу зовнішній побічній дії третіх сил, що формують поведінку, – екстерналій.

Метою дисертаційної роботи є дослідження соціальної відповідальності як імперативу правової держави в межах філософсько-правового дискурсу. Відтак, дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням, у якому на рівні дисертації доктора філософії концептуалізуються сучасні теоретико-прикладні перспективи філософсько-правового дискурсу імплементації соціальної відповідальності як імперативу правової держави.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

1) запропоновано розглядати соціальну відповідальність як круговий процес взаємодії між людиною і державою. Завдяки цьому людина не сприйматиме державу як «диктатора», який щоразу обмежує її, а розумітиме, що держава вживає ті чи ті заходи для її блага; так людина усвідомить, що у відповідь на свої позитивні дії отримає схвалення держави й суспільства, зробить певні кроки до їх розвитку. Лише правова держава, встановлюючи певні імперативи для громадян (у конкретному випадку – вимагаючи соціальної відповідальності), сама буде готова відповідати перед своїми громадянами;

2) використано підхід глобального еволюціонізму, завдяки чому вдалося вивчити соціальну відповідальність людини, суспільства, держави як складову частину загального світового процесу розвитку, де основне місце займає людина та її зв'язок або зв'язки зі світом. Всесвіт є єдиним цілим, який можна співвіднести з людиною, вони обоє розвиваються за однаковими законами. Оскільки соціальна відповідальність як явище не може існувати без людини, яка співвідноситься із всесвітом, то й соціальну відповідальність доцільно розглядати як явище, що функціонує й розвивається за такими ж законами;

3) проведено глибинний аналіз концепту самоуправління, зокрема в його триаспектному та трифункційному (синергетичному, колективістському та політичному) зрізах, здійснено його порівняння та розмежування з поняттям демократії та самоврядування, виокремлено і проаналізовано двосторонній взаємозумовлювальний зв'язок із феноменом соціальної відповідальності: процес становлення останньої крізь призму реалізації громадою своєї управлінської компетенції, а заразом – настання акме самоуправління (феномену громадянського суспільства) завдяки найвищому рівню соціальної відповідальності – соціальній активності;

4) виокремлено світоглядні концепти соціальної відповідальності, до яких запропоновано віднести зарахувати такі: здійснення виховного

впливу; виступає засобом правотворення та державотворення; виражає ступінь сприйняття чи несприйняття діяльності держави громадянами; виступає одним із мотивів правомірної і правослухняної поведінки;

5) сформульовано визначення поняття «темпоральна визначеність соціальної відповідальності», під яким пропонується розуміти універсальну міжрівневу категорію, що виражає період тривання конкретної дії, спрямованої на розв'язання актуальних соціальних проблем, а відтак визначено базові темпоральні принципи соціальної відповідальності у правотворенні та державотворенні (циклічність, адаптивність, комплементарність), які є свідченням подвійної природи темпоральної визначеності соціальної відповідальності у право- та державотворенні (з одного боку, вона (темпоральна визначеність) обмежує певне поняття, явище у часі, встановлюючи для нього певні рамки, а з іншого – дає можливості для розвитку у хронотопі);

6) розглянуто антропологічну концепцію соціальної відповідальності, яку запропоновано розглядати як складну динамічну систему знань про соціальну відповідальність та роль у ній людини, суть якої полягає в залученні до соціально відповідальної поведінки щоразу більшої кількості людей і держав для розв'язання актуальних проблем глобалізованого світу та створення умов для недопущення їх появи у майбутньому;

7) запропоновано авторський підхід до формулювання елементів механізму гуманізації суспільних відносин крізь призму соціальної відповідальності для виходу із системної соціально-державної кризи, зокрема шляхом лібералізації та інклюзивізації шкільної освіти, налагодження співпраці між державою та ринком праці, залучення громадян до нормотворчої діяльності, посилення заходів правового виховання – як одного з найбільш гуманних способів формування соціально активної поведінки; екологізації підприємництва та державного управління;

удосконалено:

8) ідеї про генезу, структуру, рівні, види соціальної відповідальності особи на підставі критеріїв походження на практиці та в науці, етапів реалізації, морального, правового і політичного наповнення змістів тощо;

9) диференціація понять соціальної участі, соціальної активності та соціального лідерства, їх місця та значущості в контексті соціальної відповідальності як імперативу правової держави;

10) ознаки, які відокремлюють соціальну відповідальність від інших видів відповідальності, зокрема, виділено такі з них: соціальність, актуальність, усвідомленість, ініціативність, імперативність (на основі цих ознак можна стверджувати, що соціальна відповідальність зменшує соціальні ризики, сприяє консолідації суспільства задля подолання проблем, що виникають та потребують певних дій насамперед від кожного з членів суспільства);

11) методологію наукового дослідження завдяки поєднанню філософських та власне правових методів у процесі вивчення філософської парадигми соціальної відповідальності як імперативу правової держави. Власне, таке поєднання дало змогу більш повно дослідити предмет та об'єкт вивчення, а також виділити теоретичні проблеми, які потребують докладного дослідження;

12) поняття «виховання» в частині його значення для подальшого вивчення антропологічної концепції соціальної відповідальності, основою якої виступає виховання, у процесі якого людина не лише засвоює норми поведінки, а й отримує можливості для подальшого саморозвитку та самовиховання, щоб у майбутньому стати творцем цінностей;

набуло подальшого розвитку:

13) дефініція поняття «соціальна відповідальність», під яким пропонуємо розуміти імператив правової держави, що забезпечує безперервність її функціонування, здійснюючи прямий вплив на соціальну систему суспільства шляхом залучення більшої частини населення та самої держави до усвідомленої готовності брати відповідальність за наслідки своїх дій;

14) положення щодо обґрунтування методологічних підходів до емпіричного вивчення соціальної відповідальності як імперативу правової держави, зокрема було використано такі підходи: системний, глобального еволюціонізму та діяльнісний. Завдяки їх застосуванню вдалося виокремити певні ознаки та функції поняття «соціальна відповідальність» та сформулювати його наукове визначення;

15) порівняння наукових категорій етичної поведінки (з виокремленням її основних вимірів) та соціально відповідальної поведінки, що особливо актуально в контексті американської (вузької) моделі соціальної відповідальності, яка зводить останню до розуміння внутрішньої корпоративної етики;

16) положення про те, що правове виховання закладає основи для формування соціальної відповідальності шляхом: ознайомлення з філософськими засадами права і держави; характеристики стану розвитку права й держави в конкретний час; вивчення чинних правових норм; спонукання до подальшої самоосвіти в цьому напрямі; формування й поширення правової культури та правової ідеології;

17) положення про темпоральну визначеність соціальної відповідальності у правотворенні та державотворенні, зокрема, виявлено її безпосередній вплив на право- та державотворення як процеси, що розгортаються в часі. Відтак встановлено, що часові межі соціальної відповідальності мають вагомe значення для правотворення та державотворення, оскільки: слугують реакцією на вимоги часу; виражають потреби більшої частини суспільства в конкретний історичний проміжок часу; гостро вказують на наявні проблеми у право- та державотворенні; змушують державну владу реагувати на наявні проблеми шляхом

прийняття нормативно-правових актів, покликаних усунути конкретні недоліки;

18) положення про те, що глобалізаційні процеси безперечно впливають на людину; водночас з'ясовано, що глобалізація ніяк не заперечує цінності різноманіття культур, а навпаки закликає поважати їх (у цьому контексті, людина зі стійкими принципами та чіткою громадянською позицією завжди виступатиме не тільки споживачем, а й творцем цінностей, а соціально відповідальна поведінка лише сприятиме їх адаптації до часово-просторових реалій);

19) уявлення про інтенціональну сторону соціальної відповідальності крізь призму триєдиної системи інтенційних, інституційних та атрибуційних компонентів як поєднання внутрішньої (ендогенної) та зовнішньої (екзогенної) мотивації з наголосом на привілеюванні першої з них.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспірантки Козяр Г. В. такі питання:

Тополь Ю. О., к. і. н., доцент: на стор. 43 дисертаційного дослідження Ви зазначаєте, що держава не може функціонувати окремо від суспільства, її розвиток можливий лише поряд із розвитком суспільства, що встановлюючи закони як реакцію на вимоги часу, держава і сама повинна неухильно їх дотримуватися, а, тому, й соціальна відповідальність держави має стати прикладом для людини, заохотити її взаємодію з державою, спонукати виконувати певні дії задля досягнення загального блага, далі по тексті. В цьому контексті, якими саме ознаками ви охарактеризували б соціальну відповідальність як імперативу правової держави?

Відповідь: Дякую за запитання. Як імператив правової держави, тобто її обов'язок щодо своїх громадян, соціальна відповідальність характеризується такими ознаками: *загальнообов'язковість* (Держава зобов'язує всіх без винятку громадян дотримуватися соціально відповідальної поведінки та стимулює цей процес гарантуванням соціально відповідальним громадянам певних благ. Водночас і сама держава обов'язково має додержуватися соціальної відповідальності щодо суспільства і людини. Лише взаємність цього процесу зробить його успішним, оскільки виражатиме як обопільне бажання позитивних змін, так і конкретні дії щодо цього); *територіальна визначеність* (Вимагати соціально відповідальної поведінки держава може тільки на підконтрольній їй території, на яку поширюється дія її законів. Територія держави є чітко визначеною та закріплена нормами національного і міжнародного права. Вимога певної поведінки поширюється на всіх, хто перебуває на її території, незалежно від громадянства); *темпоральність* (Соціальна відповідальність є чітко визначеною в часових межах, оскільки виступає реакцією на потреби суспільства і держави. Успішність та ефективність соціальної відповідальності залежать від того, наскільки

реально мета і способи такої поведінки відображають потреби людини й суспільства); *доцільність* (Соціальна відповідальність здійснює позитивний вплив на розвиток суспільства і держави, оскільки сприяє вирішенню власне актуальних питань, а разом створює підґрунтя для подальшого розвитку людини і держави та ефективні механізми для того, щоб уникнути повторення аналогічних проблем у майбутньому).

Урешті рещт, взаємна соціальна відповідальність держави та більшої частини населення свідчить про ступінь розвитку права й держави в конкретний період їхнього розвитку.

Мельник Н. В., к. ю. н.: У чому саме, на Вашу думку, полягає значущість темпорального визначення соціальної відповідальності в державо- та правотворенні?

Відповідь: Дякую за запитання. Невідкладність темпоральної визначеності соціальної відповідальності в державо- та правотворенні полягає в необхідності залучення до цих процесів якнайбільшої кількості людей з активною життєвою позицією, усвідомленням необхідності діяти соціально відповідально сьогодні, щоб сприяти розв'язанню нагальних проблем. Обов'язок держави – діяти максимально відкрито і прозоро, виконувати свої повноваження у цих сферах для побудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Вирішення завдань у максимально стислі строки потребує спільних зусиль – держави, суспільства і людини, затрат не лише матеріальних, а й духовних. Однак таке об'єднання зусиль допоможе не тільки розв'язати конкретні проблеми тут і зараз, а й закласти основу, напрацювати механізми для подальшого ефективного та швидкого вирішення інших завдань, що виникнуть у майбутньому з розвитком суспільства та держави.

Стеньгач Н. О., к. і. н., доцент: Які характерні особливості антропологічної концепції соціальної відповідальності?

Відповідь: Дякую за запитання. Загалом антропологічна концепція соціальної відповідальності обов'язково має враховувати: (1) динаміку розвитку людини, суспільства, держави. Сучасні суспільство та держава розвиваються значними темпами, змушуючи людину до аналогічного розвитку шляхом самоосвіти, самовиховання на основі вже отриманих знань; (2) активність / пасивність людини, її життєвих позицій як загалом, так і щодо окремих питань. Соціально відповідальна людина завжди є активною, відкритою до сприйняття нових знань, освоєння нових умінь. Вона працює над утвердженням тих цінностей та ідеалів, які усвідомлено в результаті певної роботи взяла за основу своєї поведінки; (3) мотиви поведінки людини. Мотиви як рушійна сила вчинків людини беззаперечно повинні враховуватися у процесах соціальної відповідальності. Мотив є внутрішньою спонукою до дії, часто виступаючи певним виразником цінностей людини; (4) рівень виховання та знань людини. Численні програми, що існують сьогодні, спрямовані на ознайомлення людей з

поняттям соціальної відповідальності, його засадами, основними процесами відповідно до рівня їхніх попередніх знань та умінь; (5) адекватність / деформованість розуміння соціальної відповідальності людьми. Люди неоднаково сприймають соціальну відповідальність. Одні вважають її обов'язком перед самим собою, людьми, що живуть поруч, та майбутніми поколіннями, інші – не хочуть зазнавати жодних обмежень, щоб випадково чогось не пропустити у житті. Тому, на моє переконання, саме антропологічна концепція дає змогу розглядати соціальну відповідальність як складну динамічну систему знань та роль у ній людини, суть якої полягає в залученні до соціально відповідальної поведінки щоразу більшої кількості людей та держав вирішення для подолання актуальних проблем глобалізованого світу та створення умов для недопущення їх появи в майбутньому.

Вовк В. М., д. ю. н., професор: На вашу думку, в чому саме полягає соціальна відповідальність бізнесу?

Відповідь: Дякую за запитання. Соціальна відповідальність бізнесу – це відповідальність корпорації за соціальну доречність своєї діяльності перед усіма своїми внутрішніми та зовнішніми адресатами, індивідуальними й колективними особами, перед соціумом загалом. Соціальна відповідальність бізнесу – це феномен та цілісна філософія, що охоплює відносини між корпоративними структурами та соціумом, який дозволяє досягти максимального суспільного прогресу, збереження екологічних систем, розвитку інфраструктури, покращення показників згуртованості суспільства, позитивних показників та стабільної динаміки зайнятості населення, підвищення відсотків спонсорської допомоги та меценатства, покращення якості життя суспільства в цілому. Врешті-решт, становлення соціальної відповідальності серед колективних осіб – процес, що закономірно складався з кількох періодів.

Омельчук О. М., д. ю. н., професор: Як ви трактуєте вплив соціального капіталу на соціальну відповідальність особи?

Відповідь: Дякую за запитання. Вплив соціального капіталу на соціальну відповідальність особи містить конкретні напрями, з поміж якого є: 1) суспільні накопичення (зв'язки, статус, довіра, репутація) де-факто усувають бар'єри та перепони на шляху до збалансованого позитивного розвитку корпорації, а відтак до формування соціальної відповідальності; 2) накопичений суспільний ресурс дозволяє співвідносити свої перспективи та плани з перспективами та планами розвитку спільноти, де розташована корпорація; 3) звичай, традиції, моно-норми, релігійні та соціальні норми, акцептовані в результаті співпраці з громадою, дозволяють формувати достатній рівень правосвідомості колективної особи, а головне такий, що вдало корелює з правовими цінностями регіону, соціально-правові погляди та переконання громади стають спільними чи бодай наближеними з корпоративними принципами;

4) соціальний капітал дає змогу ефективно забезпечувати зворотний зв'язок, моніторити соціальні настрої, мати доступ й отримувати відомості, які в жодному іншому випадку не були б доступними. А, як відомо, жоден ресурс не може бути ціннішим за інформацію.

Олійник У. М., к. ю. н.: У чому саме, на вашу думку, проявляється соціальна відповідальність влади?

Відповідь: Дякую за запитання. Можна зазначити, що основний вияв соціальної відповідальності влади – це розумне управління державою, а в її межах – суспільний, фінансовий, інвестиційний, духовно-культурний розвиток соціуму. Умовами соціальної відповідальності влади (і де-юре, і де-факто) є прозорість та наявність зворотного зв'язку. Соціально відповідальна влада, яка прямує до соціального прогресу, охоче й регулярно звітує перед громадянами про підсумки своєї роботи, виконані обов'язки та повноваження. Тож позиція влади має ґрунтуватися передусім на ідеї перспективи практичної реалізації задекларованих принципів. Неможливо уявити успішну в економічному та соціальному плані державу без соціальної відповідальності. Дії влади завжди мають бути чітко визначені, прогнозовані, відповідати завданням економічного та соціального прогресу країни, а наріжним каменем соціальної відповідальності має стати проведення демаркаційних меж між запитати економічного й суспільного прогресу та правовим полем, у якому здійснює свої повноваження державна еліта.

ВИСТУПИЛИ:

професор кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», доктор юридичних наук, доцент Бліхар Марія Миронівна, як науковий керівник, зробила коротку характеристику дисертації та особи аспірантки.

Аспіранткою Козяр Галиною Володимирівною повністю виконано індивідуальний план навчальної роботи, що відповідає навчальному плану Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право аспірантури. Вона відвідувала лекції та семінарські заняття, які проводили науково-педагогічні працівники університету.

Козяр Г. В. своєчасно та повністю виконувала всі розділи індивідуального плану наукової роботи, що підтверджується висновками кафедри теорії та історії держави і права на підставі звітів аспірантки та атестаційних листів наукового керівника.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Попри наявність низки монографічних, дисертаційних робіт, наукових доробок і творів щодо

організаційного й інституційного рівнів соціальної відповідальності як морально-правового принципу, проте вони не торкнулися індивідуального виміру імплементації соціальної відповідальності в утвердження правової держави, що є великою прогалиною, адже саме соціальна відповідальність є базовою категорією і громадянського суспільства, і правової держави, і реалізації Верховенства права. Тому комплексного дослідження задекларованої теми не було здійснено.

Дисертаційне дослідження характеризується вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження «Соціальна відповідальність як імператив правової держави», зокрема, свідчить опрацювання значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій.

При цьому аспірантка оперує як роботами науковців радянського періоду, так і найновішими вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що присвячені дослідженню окремих аспектів цієї проблематики. На особливу увагу заслуговує проведений дисертантам глибокий та послідовний аналіз нормативно-правових актів національного та міжнародного законодавств, що стосується засад соціальної відповідальності в контексті правотворчого та державотворчих дискурсів.

Дисертант критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримані особисто. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Під час виконання дисертаційного дослідження аспірант дотримувався основних засад академічної доброчесності, які закріплено у п. 2.3.3 Кодексу академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Характеризуючи аспіранта особисто слід відзначити, що Галина Володимирівна у процесі підготовки дисертації проявила себе інтелектуальним та сумлінним науковцем, яка спроможна з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні. Враховуючи наведене, науковий керівник стверджує, що висновки здобувачкою у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни, а результати дисертації мають теоретичне та практичне значення у рівні пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, містить власне розуміння автора вирішення задекларованої наукової проблеми. В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою

новизною. Кількість і якість висновків дисертанта свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає науковому ступеню доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», галузі знань «Право».

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані Козяр Г. В. у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Тому, вважаючи на викладене слід зробити висновок, що представлене наукове дослідження Козяр Г. В. на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, а тому рекомендується до захисту та надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Омельчук О.М. відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників, насамперед, науки цивільного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, філософії права, соціології права, інших галузей права.

У дисертації чітко сформульована мета. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему, не виходячи за межі наукової спеціальності. Дисертація Галини Козяр написана грамотно, сприймається легко та з інтересом.

Основні положення та результати дисертації відображено у 8 публікаціях, з них 6 наукових статей, 4 з яких – у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України; одна стаття – у періодичному іноземному виданні (Республіка Молдова), одна стаття – у науковому виданні, що індексується в наукометричній базі даних Web of Science та належить до категорії «А» (у співавторстві), а також у 2 тезах виступів на науково-практичних заходах.

При цьому, як і будь-яке оригінальне дослідження, воно має окремі дискусійні положення.

1. У тексті кваліфікаційної роботи неодноразово наголошується на тому, що почуття правової і моральної відповідальності є необхідними стимуляторами правомірної поведінки громадянина. Але на жаль авторка не заглиблюється у характер взаємодії між ними. Бажано було б це зробити і детальніше розписати роль відповідальності в аксіологічному обґрунтуванні правової і демократичної держави.

2. Окрім того, на наш погляд, варто було б більше звернути уваги дисертантці на питання взаємовідносин правової та моральної відповідальності, і в теоретичному (категоріальному), і в практичному (праксеологічному) вимірах, у частині формування світогляду сучасного громадянина та процесів його соціалізації під впливом конкретного етапу становлення суспільних відносин.

3. У висновках до розділу 1 авторці слід було зосередитись на питанні стану дослідження проблеми та розширити авторську аргументацію стосовно методологічних основ дисертації, використавши наявні авторські напрацювання у вигляді теоретичних та емпіричних положень, котрі у тексті дисертації приведені доволі широко.

4. Аналіз опрацьованих джерел та літератури у першому розділі дисертаційного дослідження не завжди спрямовується на виявлення недосліджених у рамках проблеми питань, аргументацію наукової новизни роботи, а також перспективи подальших наукових напрацювань.

5. План дисертаційного дослідження складено раціонально, загалом охоплено всі найважливіші питання досліджуваної проблематики. Поряд з цим, слід замислитися дисертантці про перспективні питання подальшої наукової розробки цієї теми. Зокрема, заслуговує уваги питання аксіологічної природи взаємозв'язку свободи і відповідальності у формуванні правової держави. Розкриття ціннісної природи свободи і відповідальності, їх значення для людини, суспільства та правової держави, а також розкриття їх співвідношення з іншими соціально-правовими цінностями (справедливість, рівність, людська гідність та ін.) значно збагатили б роботу.

Слід зазначити, що викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертаційна робота Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» є послідовною, завершеною науковою працею, що має цілісний характер із цікавим насиченим змістом. Дисертація містить науково-обґрунтовані висновки, результати необхідних наукових узагальнень предмета, що досліджується, практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного права у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Робота має теоретичне та практичне значення та може бути рекомендована до розгляду в спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Доктор юридичних наук, професор Налуцишин В.В. зауважила, що у роботі Козяр Г. В. дотриманий баланс розкриття усіх наукових поглядів в межах обраного напрямку. Рецензент наголосила, що дисертація базується на джерельній базі, до якої включені наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також нормативно-правові акти що стосуються соціальної відповідальності як імперативу правової держави не лише в межах України, а й закордоном.

Окрім іншого, В.В. Налуцишин відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження. Робота Козяр Г. В. характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Дисертант показав глибокі теоретичні та практичні знання досліджуваної тематики, вміння самостійно узагальнювати і аналізувати нормативні акти, загальну та спеціальну літературу, судову практику, робити науково обґрунтовані висновки, формулювати визначення правових понять і пропозицій щодо перспективи дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується науковими доказами, структурою роботи й обраною здобувачем методикою дослідження. Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих філософсько-правовою наукою методів (серед яких спеціальні та загальнонаукові методи дослідження). Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які містять тринадцять підрозділів.

Дисертантом сформульовано об'єкт дослідження, а також його предмет. Мета дослідження визначена відповідно до його об'єкта та предмета, а саме це комплексне наукове дослідження соціальної відповідальності як імперативу правової держави в межах філософсько-правового дискурсу. Викладені у розділах основної частини роботи положення, переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі і є недостатньо вивченими у філософсько-правовій науці. Дисертація базується на достатній джерельній базі. Зроблені по тексту дисертації посилання свідчать, що дослідження базується на працях науковців з зазначеної тематики, здобувачем проаналізовано і нормативно-правові акти. Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачем на захист, додатково висвітлюють відомі в науці положення та сприяють продовженню і поглибленню досліджень суспільних відносин щодо імплементації соціальної відповідальності як імперативу правової держави. Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій

дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість і є достатніми для роботи такого рівня.

На думку Налуцишина В.В. аргументованим є розгляд соціальної відповідальності як кругового процесу взаємодії між людиною і державою. Завдяки цьому людина не сприйматиме державу як «диктатора», який щоразу обмежує її, а розумітиме, що держава вживає ті чи ті заходи для її блага; так людина усвідомить, що у відповідь на свої позитивні дії отримає схвалення держави й суспільства, зробить певні кроки до їх розвитку. Лише правова держава, встановлюючи певні імперативи для громадян (у конкретному випадку – вимагаючи соціальної відповідальності), сама буде готова відповідати перед своїми громадянами.

Рецензент відзначив науковий внесок здобувача щодо належного удосконалення ознак, які відокремлюють соціальну відповідальність від інших видів відповідальності, зокрема, виділено такі з них: соціальність, актуальність, усвідомленість, ініціативність, імперативність (на основі цих ознак можна стверджувати, що соціальна відповідальність зменшує соціальні ризики, сприяє консолідації суспільства задля подолання проблем, що виникають та потребують певних дій насамперед від кожного з членів суспільства).

Позитивно оцінюючи дисертацію Г. В. Козяр рецензент звернув увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень. Зокрема, одним із моментом, що не знайшов належного висвітлення в дисертаційній роботі є той, що авторкою не було здійснено поряд з аналізом категорії відповідальності як імперативу правової держави аналізу категорії безвідповідальності, хоча у тексті дисертації ми знаходимо зворот про безвідповідальну свободу.

Також доцільно було б глибше дослідити поняття «світоглядна самоідентифікація людини» як усвідомлення нею вибору свого шляху розвитку, а також переоцінка ролі власної відповідальності за втілення своєї свободи, що має важливе значення у контексті розбудови правової держави та розвитку громадянського суспільства, адже цей процес тісно пов'язаний з широким переліком об'єктів державно-правового життя: явищами правової свідомості та правової культури, процесом правового виховання, категоріями правопорушення та юридичної відповідальності, режимом законності та правопорядку в державі тощо.

Разом з цим, наявність окремих недоліків та дискусійних положень дисертації суттєво не зменшують її наукову значущість, не знижують позитивну оцінку роботи та її цінність.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертація є завершеною науковою працею, та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, доцент Костяшкін І.О. Він зауважив, що дисертація Галини Козяр присвячена актуальній темі – соціальна відповідальність як імператив правової держави.

Актуальні проблеми дисертаційного дослідження визначили характер та перелік поставлених дисертанткою мети та завдань. Авторці вдалося досягти поставленої мети та вирішити завдання. Ознайомлення зі змістом дисертації Галини Козяр дає підстави для наступних висновків.

Дисертантка виявила належний рівень знань фахової літератури, нормативно-правового матеріалу, правозастосовної практики, підняла низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх рішенню.

Дисертанткою застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовано наукову та навчальну літературу, енциклопедичні видання, зроблена критична оцінка положень чинного законодавства що стосується задекларованої у темі дисертації наукової проблеми.

На думку професора, правильним та своєчасним є висновок про те, що станом на сьогодні українське суспільство перебуває в стані глибокої соціально-державної кризи, що опосередковує всі сфери публічного життя. Суспільна криза в контексті соціальної відповідальності закономірно пов'язана з кризою соціальної політики держави, як основного суб'єкта-інстанції у структурі соціальної відповідальності, її соціальних функцій. Втрата довіри до представників влади – ось причина суспільної кризи, яку обов'язково треба ліквідувати шляхом підвищення рівня довіри до органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Вихід із системної кризи соціального напрямку держави можливий лише за умови підвищення насамперед моральної поведінки політичної еліти держави, повернення до концепцій моралі античних вчених та кантівської філософії. Наступна умова – налагодження співпраці між державою й суспільством переважно на засадах диспозитивності та координації, а не імперативності та субординації, залученості кожного суб'єкта соціального життя до суспільного обговорення проєктів майбутнього. Разом із підвищенням якості соціальної політики держави важлива роль відводиться благодійності та меценатству, адже ця діяльність дає підстави стверджувати, що в країні існує соціально відповідальний бізнес.

Разом з тим Костяшкін І.О. вважає, що окремі проблеми теми не знайшли відповідного рішення і обґрунтування у роботі, зокрема щодо дослідження безвідповідальності як критерію оцінки дії держави на шляху її становлення. Проте, вказаний недолік не знижує наукове значення і практичну цінність зазначеного дослідження. Робота завершується самостійними і аргументованими висновками, які логічно пов'язані із викладеним основним матеріалом. Тому, вважаючи на викладене зроблено висновок, що представлене наукове дослідження Галини Козяр «Соціальна

відповідальність як імператив правової держави» відповідає спеціальності 081 «Право» та може бути рекомендоване до захисту.

Доктор юридичних наук, професор Вовк В.М. зазначила, що юридична наука приділяла і приділяє велику увагу питанням соціальної відповідальності. Насамперед, це зумовлено тим, що й справді, соціальна відповідальність держави здебільшого постає внаслідок обов'язку держави здійснювати управління суспільством. Втім тут слід звернути увагу й не те, що такий тип відповідальності має водночас два адресати. Першим із них є міжнародна світова спільнота. Хто як не міжнародні урядові та неурядові організації можуть здійснювати моніторинг соціальної відповідальності тієї чи іншої держави з погляду добросовісності дотримання нею положень укладених міжнародних договорів, наявних принципів та норм міжнародного права тощо. Другим з адресатів є власне громадянське суспільство, що перманентно моніторить наявний стан справ та в будь-який момент здатне відреагувати на правову ситуацію, що її не влаштовує.

У цьому аспекті, політична відповідальність владних еліт та держави – дуже специфічна форма відповідальності, у зв'язку з виконанням ними низки особливих функцій. Держава в особі її органів наділена широким переліком монопольних прав на певні види діяльності (те ж таки притягнення до відповідальності). Цей факт чи не основний у формулюванні правового статусу держави. Проте його можна розглядати не лише як позитив. Адже значний та особливий перелік повноважень у негативному випадку здатен призвести до того, що державна влада, зазнаючи узурпацій, зіштовхуючись із корупцією, набуває ознак катастрофи вселенського масштабу. Руйнівні наслідки такого охоплюють невизначене ні в часі, ні в просторі коло осіб. Варто зазначити, що рівень надання державою її соціальних послуг, стандарти соціального життя визначено в Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Цей нормативно-правовий акт – другий за значущістю після Основного закону, який визначає критерії соціальної відповідальності держави. Однак якщо Конституція лише проголошує і декларує соціальні цінності, то цей закон деталізує та вказує на шлях здійснення, механізм реалізації цього процесу.

Також, видається за можливе зауважити, що процес формування та закріплення підходів до визначення суб'єктного складу, інстанцій, предмета й норм соціальної відповідальності відбувся задовго до початку обговорення проблематики соціальної відповідальності в наукових чи професійних колах. Як зазначається у дисертації, пранорми, чи то мононорми, за своєю суттю були загально-соціальними, охоплювали засади нормативного регулювання абсолютно різних сфер життя людини, тож і від неї вимагали соціально належного ставлення до групи, з якою вона проживала. Тому наука виокремлює чотири основні періоди формування та змін сутності феномену соціальної відповідальності в загальній структурі соціального буття.

Разом з тим, зазначила Вовк В.М., дисертація не позбавлена певних недоліків. Зокрема слід було більшу увагу приділити зовнішньому та внутрішньому аспектам соціальної відповідальності в рамках вивчення індивідуального та соціального буття.

Професор Вовк В.М. прийшла до висновку, що викладені зауваження викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором, тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Галини Козяр «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право та вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, професор Гринько С.Д. зазначив, що дисертація Галини Володимирівни Козяр характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Висновки дисертації зроблено із застосуванням низки загальнонаукових та галузевих методів і прийомів, використання яких зумовлене її метою, задачами, предметом і об'єктом дослідження.

Структура дисертаційної роботи є продуманою і цілком логічною щодо предмету дослідження і поставленої мети. Для авторської концепції суттєве значення має кожен із розділів, оскільки такий виклад обґрунтовує висновки щодо цивільних правовідносин щодо персональних даних.

Зокрема слід підтримати позицію автора у висновку про те, що соціальна відповідальність – це імператив правової держави, який забезпечує безперервність її функціонування, здійснюючи прямий вплив на соціальну систему суспільства шляхом залученості більшої частини населення та самої держави до усвідомленої готовності брати відповідальність за наслідки своїх дій. Оскільки соціальна відповідальність є імперативом правової держави, то вона передбачає взаємну відповідальність держави перед суспільством та суспільства перед державою. Саме взаємна відповідальність людини і держави в соціальній сфері сприятиме розв'язанню багатьох уже наявних у державі й суспільстві проблем (передусім соціального характеру) та допоможе знизити ризики появи нових проблем, пов'язаних із розвитком суспільства й держави.

Дисертант також правильно звертає увагу до зарубіжного досвіду правового регулювання у досліджуваній сфері, що дало змогу автору не тільки проаналізувати національне законодавство в порівняльному контексті, але й розробити пропозиції до його удосконалення.

На думку Світлани Дмитрівни, розглядаючи категорію соціальної відповідальності в історичній ретроспективі, авторці все ж таки було би використати більше сучасної оригінальної іншомовної літератури. Оскільки світ доволі динамічний, то відповідно і розуміння та ставлення до соціальної відповідальності постійно змінюється.

Доцентом було наголошено, що дисертація Галини Володимирівни Козяр є самостійною працею, має творчий характер, є завершеним науковим дослідженням, що за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення поставлених наукових проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Кандидат юридичних наук Олійник У. М. відзначила актуальність теми дисертаційного дослідження, вдалу структуру дисертації, що дозволило дисертантці достатньою мірою виконати поставлені задачі. На її думку, на увагу заслуговує особливості підходу здобувачки до вивчення сучасної концепції соціальної відповідальності, що ґрунтується на двох основних теоріях: американській, яка зводиться переважно до розуміння вузького сенсу соціальної відповідальності (корпоративної відповідальності), та європейській, суть якої полягає в широкому розумінні відповідальності та поділі її суб'єктів на індивідуальні і колективні особи. Жоден із підходів не покликаний поляризувати ідейне наповнення соціальної відповідальності, тож обидві концепції розглядають соціальну відповідальність як взаємовідносини між особою та колективом, суспільством з погляду свідомого здійснення взаємних вимог один до одного; відносини узалежнення людини від того чи іншого чинника, що вона сприймає ретроспективно або перспективно як основу для ухвалення рішень і вчинення діянь, які безпосередньо чи опосередковано спрямовані на прийняття рішень.

Дисертантом дотримано високий науковий рівень проведення дослідження, що дозволило зробити необхідні для роботи висновки.

Вона вказала на те, що здобувач вдало визначила, що саме інтенційний компонент соціальної відповідальності чи не найважливіший, позаяк лише внутрішня детермінація соціально відповідальної поведінки свідчить про зрілість суспільства та високий показник соціально відповідальної поведінки. Іntenційною складовою частиною соціальної відповідальності в первісний період було бажання вижити, що виражалось в дотриманні звичаєвих і традиційних норм..

Водночас, на думку Уляни Миколаївни, потребує додаткового обґрунтування позиції дисертантки щодо визначень таких понять, як: «відповідальність за ...» і «відповідальність через ...».

Доцент Олійник У.М. підтримала тих, хто виступав попередньо, що дисертація Галини Володимирівни Козяр є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Головуючий на засіданні - завідувач кафедри теорії та історії держави і права, докт. істор. наук Місінкевич Л. Л. зазначив у підсумку, що дисертація Козяр Г. В. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Галини Володимирівни Козяр на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми. Початок ХХІ ст. ознаменований вираженою необхідністю реформування чинних суспільно-політичних режимів і в Україні, і в інших європейських державах. Однією зі стрижневих причин для цього був стрімкий розвиток людства загалом після технологічного та глобалізаційного часових періодів в історії. Безумовно, що за таких умов актуалізувалася потреба трансформації ключових соціально-суспільних пріоритетів у самій стратегії розвитку і суспільства, і держави, і світу загалом. Проте сьогоденні реалії державо- і правотворення все ж підтверджують обґрунтування модерної концепції соціально зорієнтованої держави європейського зразка на основі принципів толерантності, гендерної рівності, відсутності дискримінації, пошуку оптимальних соціальних моделей самореалізації для людей з особливими потребами тощо. Безперечно, імплементація цих та інших принципів у культуру, суспільство та правотворення пов'язана передусім із соціальною відповідальністю як внутрішнім імперативом формування держави. Адже тільки в межах високого рівня та якості життя громадян простежується соціальна орієнтованість економіки, соціальний вектор діяльності держави та формування суспільства із соціально відповідальною стратегією поведінки.

Доцільно також, у межах обґрунтування задекларованої в темі дисертаційного дослідження наукової проблеми, зазначити, що формувальний вектор впливу належить все-таки державі, оскільки саме вона володіє повним спектром правового інструментарію, покликаного

реалізовувати державну політику щодо розробки соціальних цілей та завдань соціальної політики. Безумовно, держава, у правових межах, здатна зобов'язати громадян як учасників правовідносин вирішувати ті чи інші соціальні завдання, формулювати базові засади і рамки соціальної політики. Заразом, на нашу думку, не достатньо лише задекларувати в Основному законі держави соціальний напрям її розвитку як норму-ціль. Набагато важливіше запропонувати конкретний механізм реалізації власної соціальної політики, можливо, саме так і виглядає найбільш повне і правильне визначення соціально відповідальної держави.

У цьому контексті феномен соціальної відповідальності має важливе значення для розвитку людини, суспільства та держави, адже є однією з основ правового виховання особистості. Світоглядні концепти, такі як виховний вплив соціальної відповідальності на людину, її перспективність, здатність виступати засобом державо- і правотворення; можливість виражати ступінь сприйняття/несприйняття діяльності держави, її інституцій населенням; бути одним із мотивів правомірної поведінки, є детермінацією правового виховання і, головне, що ми обґрунтовуємо в дисертації, – є квінтесенцією, внутрішнім імперативом правової держави європейського зразка.

Це свідчить про те, що проблематика впливу соціальної відповідальності на формування саме правової держави є значущою темою і для науковців (з різних галузей науки), і для практиків (юристів, політиків, економістів та ін.), зважаючи на те, що цей принцип безпосередньо впливає на всі без винятку виміри відносин і практику.

Задекларованою проблематикою цікавилися і цікавляться чимало дослідників, учених, проблему частково висвітлюють у своїх трактатах і працях юристи, політологи, філософи й мислителі. Серед них, зокрема: В. О. Байрачний, І. О. Бакірова, О. А. Безрукова, В. С. Бліхар, М. М. Бліхар, О. М. Василенко, В. М. Вовк, У. А. Волинець, В. К. Грищук, О. В. Грищук, О. А. Грішнова, Н. А. Гураленко, О. Г. Данильян, І. В. Жиглей, В. Л. Звонар, Т. В. Іванова, Ю. М. Кириченко, А. О. Липка, Т. І. Лункіна, В. В. Налуцишин, М. М. Олексюк, О. М. Омельчук, О. О. Охріменко, І. Г. Савченко, М. В. Савчин, В. В. Середюк, В. І. Сировацький, В. І. Тернопільська, М. П. Требін, Н. В. Ушенко, М. М. Цимбалюк, Т. О. Чепульченко, О. В. Черкасов, Б. Б. Шандра, Р. В. Яковенко, J. Alonso, K. Baier, M. Dielini, P. Drucker, J. Elkington, S. Freeman, K. Gillan, A. Glavas, R. Hare, R. Kane, L. Kot, B. Latane, G. Mashke, R. Muldoon, F. Nihlén, A. Poama, J. Robinson, B. Sheehy, A. Stern, V. Tillmann, P. Wong та багато ін. Урешті-решт їхні доробки стали теоретичним підґрунтям для нашого дослідження, хоча, здебільшого вони стосувалися організаційного й інституційного рівнів соціальної відповідальності як морально-правового принципу. Проте не торкнулися індивідуального виміру імплементації соціальної відповідальності в утвердження правової держави, що є великою прогалиною, адже саме соціальна відповідальність є базовою категорією і громадянського

суспільства, і правової держави, і реалізації Верховенства права. Тож вважаємо тему нашого дисертаційного дослідження актуальною та обґрунтованою з погляду темпорально-просторових детермінант філософсько-правового дискурсу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., у межах науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права «Теоретико-історичні проблеми розвитку держави і права» на 2017–2023 роки (номер державної реєстрації 0117U000103), що є частиною наукової теми Хмельницького університету управління та права «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тема дисертації затверджена 23 жовтня 2019 року (протокол № 3) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження соціальної відповідальності як імперативу правової держави в межах філософсько-правового дискурсу.

Реалізація окресленої мети зумовила потребу вирішення таких завдань:

– розглянути функціональну природу соціальної відповідальності як імперативу правової держави, виокремивши її ознаки, та сформулювати визначення поняття «соціальна відповідальність»;

– обґрунтувати доцільність використання підходу глобального еволюціонізму в дослідженні філософської парадигми соціальної відповідальності як імперативу правової держави;

– вказати на феномен самоуправління як один з основних та засадничих концептів, що, з одного боку, слугує мірилом соціальної відповідальності суспільства, з іншого – слугує її становленню;

– з'ясувати світоглядні концепти соціальної відповідальності як детермінації правового виховання, виявивши шляхи її формування під час здійснення правовиховного процесу;

– сформулювати визначення поняття «темпоральна визначеність соціальної відповідальності», розкривши базові темпоральні принципи соціальної відповідальності у правотворенні та державотворенні;

– розглянути антропологічну концепцію соціальної відповідальності, з'ясувавши міру впливу глобалізації на людину як творця цінностей;

– продемонструвати основні шляхи гуманізації суспільних відносин у контексті формування соціальної відповідальності за багатовекторною спрямованістю.

Об'єктом дисертаційного дослідження є сфера суспільних відносин, спричинена імплементацією/впливом соціальної відповідальності.

Предметом дослідження є соціальна відповідальність як імператив правової держави.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань, наукового результату та формулювання висновків і рекомендацій, проведення комплексного дослідження використано низку загальнонаукових і спеціальних методів. За допомогою діалектичного методу вивчено філософсько-правовий вимір соціальної відповідальності в її взаємозв'язку зі сучасними глобалізаційними процесами державо- і правотворення, що уможливило висвітлення сучасного стану вивчення задекларованого предмета дослідження. Системно-структурний і системно-функціональний методи, а також методи класифікації та групування дали змогу структурувати соціальну відповідальність, з'ясувати світоглядні концепти соціальної відповідальності для їх імплементації у правовиховний і правоосвітній процеси, систематизувати сучасні проблеми імплементації соціальної відповідальності в українському суспільстві, проаналізувати моральний вимір соціальної відповідальності держави для забезпечення від зловживання та маніпулювання відповідальністю. Метод моделювання застосовано під час методологічного обґрунтування філософсько-правової парадигми соціальної відповідальності та дослідження її антропологічної компоненти. Метод компаративістики дозволив порівняти чинні законодавчі норми, що стосуються соціальної відповідальності, під час вивчення міжнародного досвіду з тематики дисертаційного дослідження. Герменевтичний і феноменологічний методи дали можливість з'ясувати онтологічні засади темпорального та просторового вимірів соціальної відповідальності, пріоритетні буттєвісні константи соціальної відповідальності (свобода, воля і справедливість), світоглядні константи аргументації аксіологічних складників соціальної відповідальності, засад імплементації соціальної відповідальності в межах правових відносин і державотворення.

Вищезазначені методи, у їх зв'язку із загальними логічними методами та прийомами (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія), уможливили всебічне ефективне дослідження виявленої філософсько-правової проблеми.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням, у якому на рівні дисертації доктора філософії концептуалізуються сучасні теоретико-прикладні перспективи філософсько-правового дискурсу імплементації соціальної відповідальності як імперативу правової держави.

Конкретними результатами наукового дослідження, що містять наукову новизну, слід визнати такі:

уперше:

1) запропоновано розглядати соціальну відповідальність як круговий процес взаємодії між людиною і державою. Завдяки цьому людина не сприйматиме державу як «диктатора», який щоразу обмежує її, а розумітиме, що держава вживає ті чи ті заходи для її блага; так людина усвідомить, що у відповідь на свої позитивні дії отримає схвалення держави й суспільства, зробить певні кроки до їх розвитку. Лише правова держава, встановлюючи певні імперативи для громадян (у конкретному випадку – вимагаючи соціальної відповідальності), сама буде готова відповідати перед своїми громадянами;

2) використано підхід глобального еволюціонізму, завдяки чому вдалося вивчити соціальну відповідальність людини, суспільства, держави як складову частину загального світового процесу розвитку, де основне місце займає людина та її зв'язок або зв'язки зі світом. Всесвіт є єдиним цілим, який можна співвіднести з людиною, вони обоє розвиваються за однаковими законами. Оскільки соціальна відповідальність як явище не може існувати без людини, яка співвідноситься із всесвітом, то й соціальну відповідальність доцільно розглядати як явище, що функціонує й розвивається за такими ж законами;

3) проведено глибинний аналіз концепту самоуправління, зокрема в його триаспектному та трифункційному (синергетичному, колективістському та політичному) зрізах, здійснено його порівняння та розмежування з поняттям демократії та самоврядування, виокремлено і проаналізовано двосторонній взаємозумовлювальний зв'язок із феноменом соціальної відповідальності: процес становлення останньої крізь призму реалізації громадою своєї управлінської компетенції, а заразом – настання акме самоуправління (феномену громадянського суспільства) завдяки найвищому рівню соціальної відповідальності – соціальній активності;

4) виокремлено світоглядні концепти соціальної відповідальності, до яких запропоновано віднести зарахувати такі: здійснення виховного впливу; виступає засобом правотворення та державотворення; виражає ступінь сприйняття чи несприйняття діяльності держави громадянами; виступає одним із мотивів правомірної і правослухняної поведінки;

5) сформульовано визначення поняття «темпоральна визначеність соціальної відповідальності», під яким пропонується розуміти універсальну міжрівневу категорію, що виражає період тривання конкретної дії, спрямованої на розв'язання актуальних соціальних проблем, а відтак визначено базові темпоральні принципи соціальної відповідальності у правотворенні та державотворенні (циклічність, адаптивність, комплементарність), які є свідченням подвійної природи темпоральної визначеності соціальної відповідальності у право- та державотворенні (з одного боку, вона (темпоральна визначеність) обмежує певне поняття, явище у часі, встановлюючи для нього певні рамки, а з іншого – дає можливості для розвитку у хронотопі);

б) розглянуто антропологічну концепцію соціальної відповідальності, яку запропоновано розглядати як складну динамічну систему знань про соціальну відповідальність та роль у ній людини, суть якої полягає в залученні до соціально відповідальної поведінки щоразу більшої кількості людей і держав для розв'язання актуальних проблем глобалізованого світу та створення умов для недопущення їх появи у майбутньому;

7_ запропоновано авторський підхід до формулювання елементів механізму гуманізації суспільних відносин крізь призму соціальної відповідальності для виходу із системної соціально-державної кризи, зокрема шляхом лібералізації та інклюзивізації шкільної освіти, налагодження співпраці між державою та ринком праці, залучення громадян до нормотворчої діяльності, посилення заходів правового виховання – як одного з найбільш гуманних способів формування соціально активної поведінки; екологізації підприємництва та державного управління;

удосконалено:

8) ідеї про генезу, структуру, рівні, види соціальної відповідальності особи на підставі критеріїв походження на практиці та в науці, етапів реалізації, морального, правового і політичного наповнення змістів тощо;

9) диференціація понять соціальної участі, соціальної активності та соціального лідерства, їх місця та значущості в контексті соціальної відповідальності як імперативу правової держави;

10) ознаки, які відокремлюють соціальну відповідальність від інших видів відповідальності, зокрема, виділено такі з них: соціальність, актуальність, усвідомленість, ініціативність, імперативність (на основі цих ознак можна стверджувати, що соціальна відповідальність зменшує соціальні ризики, сприяє консолідації суспільства задля подолання проблем, що виникають та потребують певних дій насамперед від кожного з членів суспільства);

11) методологію наукового дослідження завдяки поєднанню філософських та власне правових методів у процесі вивчення філософської парадигми соціальної відповідальності як імперативу правової держави. Власне, таке поєднання дало змогу більш повно дослідити предмет та об'єкт вивчення, а також виділити теоретичні проблеми, які потребують докладного дослідження;

12) поняття «виховання» в частині його значення для подальшого вивчення антропологічної концепції соціальної відповідальності, основою якої виступає виховання, у процесі якого людина не лише засвоює норми поведінки, а й отримує можливості для подальшого саморозвитку та самовиховання, щоб у майбутньому стати творцем цінностей;

набуло подальшого розвитку:

13) дефініція поняття «соціальна відповідальність», під яким пропонуємо розуміти імператив правової держави, що забезпечує безперервність її функціонування, здійснюючи прямиий вплив на соціальну

систему суспільства шляхом залучення більшої частини населення та самої держави до усвідомленої готовності брати відповідальність за наслідки своїх дій;

14) положення щодо обґрунтування методологічних підходів до емпіричного вивчення соціальної відповідальності як імперативу правової держави, зокрема було використано такі підходи: системний, глобального еволюціонізму та діяльнісний. Завдяки їх застосуванню вдалося виокремити певні ознаки та функції поняття «соціальна відповідальність» та сформулювати його наукове визначення;

15) порівняння наукових категорій етичної поведінки (з виокремленням її основних вимірів) та соціально відповідальної поведінки, що особливо актуально в контексті американської (вузької) моделі соціальної відповідальності, яка зводить останню до розуміння внутрішньої корпоративної етики;

16) положення про те, що правове виховання закладає основи для формування соціальної відповідальності шляхом: ознайомлення з філософськими засадами права і держави; характеристики стану розвитку права й держави в конкретний час; вивчення чинних правових норм; спонування до подальшої самоосвіти в цьому напрямі; формування й поширення правової культури та правової ідеології;

17) положення про темпоральну визначеність соціальної відповідальності у правотворенні та державотворенні, зокрема, виявлено її безпосередній вплив на право- та державотворення як процеси, що розгортаються в часі. Відтак встановлено, що часові межі соціальної відповідальності мають вагомe значення для правотворення та державотворення, оскільки: слугують реакцією на вимоги часу; виражають потреби більшої частини суспільства в конкретний історичний проміжок часу; гостро вказують на наявні проблеми у право- та державотворенні; змушують державну владу реагувати на наявні проблеми шляхом прийняття нормативно-правових актів, покликаних усунути конкретні недоліки;

18) положення про те, що глобалізаційні процеси безперечно впливають на людину; водночас з'ясовано, що глобалізація ніяк не заперечує цінності різноманіття культур, а навпаки закликає поважати їх (у цьому контексті, людина зі стійкими принципами та чіткою громадянською позицією завжди виступатиме не тільки споживачем, а й творцем цінностей, а соціально відповідальна поведінка лише сприятиме їх адаптації до часово-просторових реалій);

19) уявлення про інтенціональну сторону соціальної відповідальності крізь призму триєдиної системи інтенційних, інституційних та атрибуційних компонентів як поєднання внутрішньої (ендогенної) та зовнішньої (екзогенної) мотивації з наголосом на привілеюванні першої з них.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації положення, висновки і пропозиції, можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – для подальшого подолання проблемних вимірів філософсько-правового дискурсу соціальної відповідальності як імперативу правової держави;

у сфері правотворчості – для удосконалення чинного законодавства України, зокрема що регламентує застосування і реалізацію соціальної відповідальності;

в освітньому процесі – під час організації освітньої діяльності та викладання навчальних дисциплін правового циклу, а також для підготовки методичних розробок, навчальних посібників, підручників з дисциплін «Філософія права», «Теорія та історія держави і права», «Соціологія права», «Політологія», «Адміністративне право», «Юридична логіка», «Професійна етика юриста» (акти впровадження у діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ від 04.11.2021 року; у діяльність Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 27.08.2021 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, підготовленою шляхом особистого дослідження положень вітчизняного та міжнародного законодавства, наукової та навчальної літератури, міжнародного досвіду. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

У науковій статті «Фінансова безпека держави: міжнародний досвід дослідження інституціонально-правових причин кризових явищ в економіці» (Blikhar M., Mykhalitska N., Vereskliya M., Komarnytska I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy. *Financial and credit activity-problems of theory and practice*. 2021. Vol. 37, т. 2. S. 426–437), опублікованій у співавторстві з М. Бліхар, Н. Михаліцькою, М. Вересклею, І. Комарницькою особистий внесок здобувача полягає у дослідженні проблем підвищення стійкості фінансової системи України з урахуванням зарубіжного досвіду та визначення головного напрямку її забезпечення з опорою на пріоритет розвитку реального сектора економіки включаючи засади імплементації соціальної відповідальності. Вказаний внесок здобувача становить 33 % змісту статті. У дисертації співавтора результати спільних робіт не використовувались.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення й теоретичні висновки, на яких ґрунтується дисертація, обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, а також оприлюднено в тезах здобувача на науково–практичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 11–12 грудня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «A new task of legal

science in Ukraine and in the countries of the European Union» (December 17–18, 2020. Arad).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у 8 публікаціях, у тому числі 4 статті – у наукових фахових для юридичних наук виданнях України, усі з них – видання України, включені до міжнародних наукометричних баз даних (Index Copernicus International), 1 стаття – в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача (Visegrad journal on human rights, Словаччина), 1 стаття – у науковому виданні, що індексується в наукометричній базі даних Web of Science та належить до категорії «А» (у співавторстві), 2 тези наукових доповідей – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково–практичних конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Козяр Г. В. Соціальна відповідальність як імператив правової держави: теоретичні засади наукового дискурсу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1 (26), т. 2. С. 8–12.

2. Козяр Г. В. Соціальна відповідальність як імператив правової держави: методологія дослідження. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 4 (66). С. 213–217.

3. Козяр Г. В. Імплементация світоглядних концептів соціальної відповідальності в правове виховання громадян. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2020. Вип. 62. С. 359–364.

4. Козяр Г. В. Аксіологічний вплив соціальної відповідальності на подолання суспільно-політичної кризи в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6, vol. 1. С. 208–212.

5. Козяр Г. В. Соціальна відповідальність як правова категорія громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 333–336. URL: http://lsej.org.ua/1_2021/85.pdf.

6. Blikhar M., Mykhalitska N., Vereskliya M., Komarnytska I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy. *Financial and credit activity-problems of theory and practice*. 2021. Vol. 37, т. 2. S. 426–437.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дослідження:

7. Козяр Г. В. Методологічна характеристика соціальної відповідальності як імперативу правової держави. Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11–12 груд. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 14–17.

8. Козяр Г. В. Філософсько-правовий контент соціальної відповідальності. A new task of legal science in Ukraine and in the countries of the European Union: International scientific and practical conference: Conference proceedings, December 17–18, 2020. Arad, 2020. P. 57–61.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Козяр Галини Володимирівни є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням, у якому на рівні дисертації доктора філософії концептуалізуються сучасні теоретико-прикладні перспективи філософсько-правового дискурсу імплементації соціальної відповідальності як імперативу правової держави. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23

березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Козяр Галини Володимирівни на тему «Соціальна відповідальність як імператив правової держави» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри теорії та історії держави і права, запрошені науково-педагогічні працівники з правом голосу, проголосували одноголосно:

«за» – 11; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуючий на засіданні:

завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
доктор історичних наук, професор

Леонід МІСІНКЕВИЧ

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
перший проректор Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова

Олег ОМЕЛЬЧУК

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Віктор НАЛУШИШИН

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

